

PEDAGOGIJA SLOBODNOG VREMENA

Gordana Budimir-Ninković¹

Fakultet pedagoških nauka, Univerzitet u Kragujevcu
Jagodina, Srbija

Nedeljko M. Milanović²

Fakultet pedagoških nauka, Univerzitet u Kragujevcu
Jagodina, Srbija

Svetlana Milošević

Škola sa domom za učenike oštećenog sluha i govora „11. maj“
Jagodina, Srbija

Primljen: 21.2.2020.

Prihvaćen: 12.6.2020.

ORIGINALNI NAUČNI RAD

UDK: 796.077.2-056.313

379.8-056.313

DOI 10.19090/ps.2020.1.15-27

ZASTUPLJENOST SPORTSKIH I KULTURNO- UMETNIČKIH AKTIVNOSTI U SLOBODNOM VREMENU OSOBA SA INTELEKTUALNIM SMETNJAMA³

Apstrakt

U radu su predstavljeni rezultati empirijskog istraživanja koje je imalo za cilj sagledavanje i analiziranje zastupljenosti sportskih i kulturno-umetničkih aktivnosti u slobodnom vremenu osoba sa intelektualnim smetnjama. Ukupno je učestvovalo 85 osoba sa intelektualnim smetnjama, uzrasta od 14 do 45 godina. Za potrebe ovog istraživanja korišćena je deskriptivna metoda i tehnika anketiranja. Analizirani rezultati prikazuju da osobe sa intelektualnim smetnjama najčešće slobodno vreme provode slušajući muziku i gledajući televiziju. Sportske i kulturno-umetničke aktivnosti prisutne su u slobodnom vremenu ove populacije, ali je izrazito nizak nivo participacije osoba sa intelektualnim smetnjama u sportskim i kulturno-umetničkim aktivnostima

¹ budimirminkovic@yahoo.com

² nedeljko996@gmail.com

³ Rezultati istraživanja predstavljeni su na VI stručno-naučnom skupu sa međunarodnim učešćem „Aktuelnosti u edukaciji i rehabilitaciji osoba sa smetnjama u razvoju“ pod nazivom Slobodno vreme osoba sa intelektualnim smetnjama.

sa osobama tipičnog razvoja. Takođe, dobijeni rezultati prikazuju da najčešći razlozi neuključenosti jesu strah od diskriminacije i stigmatizacije, nedostatak finansijskih sredstava, dok je trećina ispitanika navela da se nikada nije pružila prilika da osobe sa intelektualnim smetnjama učestvuju u kulturno-umetničkim aktivnostima zajedno sa osobama tipične populacije. Slobodne aktivnosti jesu jedinstvena prilika kroz koju je moguće razvijati poštovanje i prihvatanje različitosti osoba sa intelektualnim smetnjama od strane osoba tipičnog razvoja. Slobodnom vremenu osoba sa intelektualnim smetnjama treba posvetiti značajnu pažnju i omogućiti im veći prilaz sportskim i kulturno-umetničkim aktivnostima kako bi bez prepreka svoje slobodno vreme provodili produktivno i kvalitetno.

Ključne reči: slobodno vreme, osobe sa intelektualnim smetnjama, sportske aktivnosti, kulturno-umetničke aktivnosti

Uvod

Savremeno društvo, razvoj nauke i tehnologije sa sobom su doneli mnogobrojne promene koje su uticale kako na način i kvalitet provođenja slobodnog vremena ljudi tipične populacije, tako i osoba sa intelektualnim smetnjama. Intelektualne smetnje predstavlja stanje nepotpunog ili zaustavljenog razvoja koje nastaje u razvojnom periodu do osamnaeste godine života i manifestuje se zaostajanjem razvoja intelektualnih, motornih, govorno-jezičkih i adaptivnih sposobnosti (Kovačević, 2011).

Participacija u slobodnim aktivnostima omogućuje individui da razvije svoje socijalne, intelektualne, emocionalne, komunikativne i fizičke potencijale. Međutim, kada se radi o osobama sa smetnjama u razvoju lični, ali i sredinski faktori smanjuju mogućnost za potpuno učešće u slobodnim aktivnostima (Nikić, Pacić, Milićević, Eminović, Gavrilović, 2015). Iako je Ustavom Republike Srbije zabranjen svaki oblik diskriminacije, osobe sa intelektualnim smetnjama jesu jedna od socijalno ekskluzivnih grupa. Kvalitetu slobodnog vremena osoba sa intelektualnim smetnjama treba posvetiti značajnu pažnju i omogućiti im veću dostupnost i uključenost u kulturne, umetničke i sportske aktivnosti.

U recentnoj literaturi susrećemo se sa različitim određenjima slobodnog vremena kojima se pristupa iz sociološkog, filozofskog, psihološkog i pedagoškog gledišta. Jedna od mnogobrojnih i opšteprihvaćenih definicija jeste da je „slobodno vreme deo vremena koji nam preostaje posle izvršavanja profesionalnih, društvenih i porodičnih obaveza. Ono je veoma značajno za savremenog čoveka, jer mu služi za odmor, obnavljanje energije, povećanje produktivnosti, rekreaciju i relaksaciju” (Budimir-Ninković, 2006: 145). Dakle, slobodno vreme jeste ono vreme koje pojedincu preostaje nakon profesionalno-radnih obaveza, a koje individua provodi u skladu sa svojim željama, interesovanjima, mogućnostima i sposobnostima. Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom propisuje da pripadnici ove populacije imaju „pravo na učešće u kultur-

nom i sportskom životu zajednice, u rekreativnim i turističkim aktivnostima” (Vodič kroz prava osoba sa invaliditetom, 2014). Dakle, osobama sa smetnjama u razvoju treba omogućiti potpunu participaciju u sportskim i kulturno-umetničkim aktivnostima.

Aktivno provođenje slobodnog vremena osoba sa intelektualnim smetnjama

Roditelj, kao primarni vaspitač, ima relevantnu ulogu u tome kako će njegovo dete provoditi slobodno vreme. Zadatak roditelja jeste da prati, posmatra i osluškuje želje, sposobnosti i interesovanja svoje dece i da u skladu sa njima detetu ponudi aktivnost koja njemu odgovara. Imajući u vidu brojne aktivnosti (šetnje, posete pozorištu, muzeju, galeriji i dr.) roditelji treba da uvažavaju individualna interesovanja i želje svoje dece (Budimir-Ninković, 2006).

Jedan od načina aktivnog provođenja slobodnog vremena osoba sa intelektualnim smetnjama jeste bavljenje različitim umetničkim delatnostima. Slikanje, crtanje, vajanje, грнčarstvo jesu aktivnosti tokom kojih se pored kreativnosti i mašte, podstiče i razvoj koncentracije, pažnje i opažanja. Bavljenje muzikom, glumom, plesom jesu aktivnosti koje specifičnom zanimljivošću mogu okupirati i zainteresovati pojedinca da svoje slobodno vreme ispuni ovim aktivnostima. Kao jedan od primera dobre prakse za kreativno i kvalitetno slobodno vreme osoba sa smetnjama u razvoju jesu različite kulturne i umetničke aktivnosti. Kroz kreativne radionice, medije, pisanje poezije i bavljenje glumom, osobe sa smetnjama u razvoju uz pomoć „profesionalaca” imaju mogućnost da uče dikciju, improvizaciju, izvođenje finih pokreta, a sve sa ciljem da svoje slobodno vreme učine valjanim i produktivnim (Stojanović, Van der Vilen, 2011). Brojni su primeri dobre prakse (projekti, manifestacije, organizacije) koji pružaju mogućnost pripadnicima ove populacije da svoje slobodno vreme ispunе raznovrsnim aktivnostima i da se kroz druženje i aktivno provođenje slobodnog vremena relaksiraju i zabave. Sve ove aktivnosti mogu doprineti razvoju sposobnosti deteta da sagleda i uživa u delima i razvije interesovanja i potrebe za posećivanjem kulturnih ustanova i dešavanja u lokalnoj zajednici (Rojević, Brojčin, Glumbić, Kovačević, Donlan, 2010). Cilj bavljenja umetničkim i kulturnim aktivnostima treba da bude postizanje prijatnog raspoloženja, kooperativnosti, kao i „ispoljavanje potrebe za stvaralački rad, izgrađivanje kreativno-proizvodnog smisla koji doprinosi oblikovanju lepog u stvarima kojima se služimo i koje nas okružuju, kao i razvijanje sposobnosti za ostvarivanje lepog” (Budimir-Ninković, Popov, 2016: 93). Omogućavajući osobi da slobodno vreme „oboji” kreativnim, umetničkim i produktivnim aktivnostima, doprinosimo razvijanju jednog od važnih komponenti vaspitanja – estetskom vaspitanju.

Da bi slobodno vreme osoba sa intelektualnim smetnjama doprinelo razvijanju ličnosti i pozitivno delovalo na njihovo zdravlje, bavljenje sportskim aktivnostima jeste jedan od načina kvalitetnog provođenja slobodnog vremena ove populacije. Jednu od značajnijih funkcija sportske rekreacije predstavljaju zabava i razonoda, ali

osnovni cilj jeste podizanje psihičkih i motoričkih sposobnosti organizma slobodnim izborom fizičkog vežbanja u slobodnom vremenu (Svoren, 2017). Bavljenje sportskim aktivnostima u slobodno vreme kod osoba sa smetnjama u razvoju a i kod osoba tipičnog razvoja dovodi do razvijanja fine motorike, unapređenja nivoa zdravlja, duhovnog oplemenjivanja kao i razvijanja i negovanja pozitivnih osećanja, veština i vrednosti.

Rezultati istraživanja (Melbøe & Ytterhus, 2017) ukazuju da mlade osobe sa intelektualnim smetnjama imaju iste preferencije kao i osobe tipične populacije koje žele da svoje slobodno vreme ispune najčešće sportskim i kulturnim aktivnostima. Dok dobijeni rezultati istraživanja (Vrh, 2012) pokazuju da veoma mali broj osoba sa intelektualnim smetnjama učestvuje u sportskim i kulturnim aktivnostima lokalne zajednice.

Ovim radom želeli smo da uvidimo na koji način osobe sa intelektualnim smetnjama provode svoje slobodno vreme, koliko su sportske i kulturno-umetničke aktivnosti prisutne u provođenju njihovog slobodnog vremena i da li je ova populacija uključena u provođenje slobodnog vremena zajedno sa osobama tipičnog razvoja.

Metodologija istraživanja

Cilj istraživanja je analiziranje zastupljenosti sportskih i kulturno-umetničkih aktivnosti u slobodnom vremenu osoba sa intelektualnim smetnjama.

Iz definisanog cilja proizilaze i sledeći zadaci istraživanja:

- Ispitati na koji način osobe sa intelektualnim smetnjama provode slobodno vreme.
- Istražiti da li postoji statistički značajna razlika između osoba sa intelektualnim smetnjama po pitanju zastupljenosti sportskih i kulturno-umetničkih aktivnosti u slobodnom vremenu, s obzirom na pol.
- Utvrditi da li su osobe sa intelektualnim smetnjama uključene u sportske i kulturno-umetničke aktivnosti zajedno sa osobama tipične populacije.
- Analizirati stepen slaganja, odnosno neslaganja, roditelja osoba sa intelektualnim smetnjama o mogućnostima koje se pružaju ovoj populaciji u provođenju slobodnog vremena.

Za potrebe istraživanja korišćena je deskriptivna metoda i tehnika anketiranja. Od neparametrijskih metoda koristili smo: određivanje osnovnih statističkih pokazatelja (frekvencije, procenti); izračunavanje indeksa skalne vrednosti (ISV) u skali procene Likertovog tipa; χ^2 test, da bismo utvrdili da li postoje statistički značajne razlike između varijabli.

Anketni upitnik je konstruisan kao poseban instrument za ovo empirijsko istraživanje. Pitanja su otvorenog, zatvorenog (petostepene skale procene Likertovog tipa) i kombinovanog tipa.

Uzorak su činili roditelji osoba sa intelektualnim smetnjama, tako što su oni bili izvor podataka o učešću njihove dece u sportskim i kulturno-umetničkim aktiv-

nostima. Ukupno je učestvovalo 85 osoba sa intelektualnim smetnjama, 43,5% (f=37) muškog i 56,5% (f=48) ženskog pola. Istraživanje je sprovedeno aprila meseca 2019. godine na teritoriji Jagodine, Čuprije, Paraćina i Despotovca.

Rezultati istraživanja

Na samom početku istraživačkog rada ispitanicima je postavljeno pitanje *na koji način njihova deca najčešće provode slobodno vreme*.

Tabela 1.

Aktivnosti kojima se osobe sa intelektualnim smetnjama bave u slobodno vreme

Aktivnosti	Veoma često		Često		Povremeno		Retko		Nikada		ISV
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
	Slušanje muzike	43	50,6	20	23,5	14	16,5	8	9,4	-	
Gledanje televizije	59	69,4	22	25,9	4	4,7	-	-	-	-	4,64
Šetnja u prirodi	14	16,5	11	12,9	15	17,6	15	17,6	30	35,3	2,58
Druženje sa prijateljima	18	21,2	14	16,5	19	22,4	17	20	17	20	2,99
Igrajući igrice na računaru	33	38,8	21	24,7	7	8,2	11	12,9	13	15,3	3,59
Poseta pozorištu, bioskopu ili muzeju	11	12,9	16	18,8	29	34,1	9	10,6	20	23,5	2,87

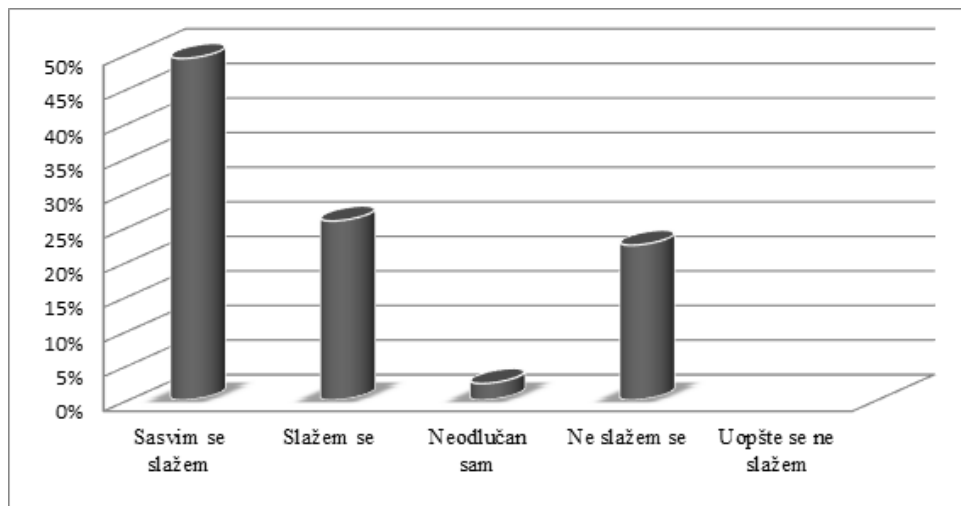
Roditelji osoba sa intelektualnim smetnjama su pomoću petostepene skale procene Likertovog tipa (tabela 1) iskazali svoju procenu (5 Veoma često; 4 Često; 3 Povremeno; 2 Retko i 1 Nikada).

Prikazani rezultati u tabeli 1 ukazuju na visoku vrednost ISV od 4,64 i 4,15 gde su najzastupljenije aktivnosti u slobodnom vremenu osoba sa intelektualnim smetnjama *gledanje televizije i slušanje muzike*. Srednja vrednost ISV od 3,59 prisutna je kod *stavke igranje igrice na računaru*, dok je niža vrednost ISV izračunata kod *stavki druženje sa prijateljima, poseta pozorištu, bioskopu ili muzeju i šetnja u prirodi*.

Sledeće pitanje koje je postavljeno ispitanicima glasilo je *da li su sportske aktivnosti zastupljene u slobodnom vremenu osoba sa intelektualnim smetnjama*.

Hi-kvadrat ukazuje da je razlika u učestalosti odgovora statistički značajna ($\chi^2 = 67,248$; $df = 3$; $p = 0,00$) između ispitanika muškog i ženskog pola, gde su roditelji osoba muškog pola češće navodili da se sasvim slažu i slažu sa tvrdnjom da su u slobodnom vremenu prisutne sportske aktivnosti kod njihove dece, nego roditelji osoba ženskog pola. Mogućnosti učešća u sportskim i drugim aktivnostima određuju se na osnovu individualnih mogućnosti, sposobnosti, potreba, želja i interesovanja. Prema

tome, ne možemo očekivati da osobe sa intelektualnim smetnjama (bez razlike) budu uključene u sve vrste sportskih aktivnosti ili aktivnosti različitih sportskih klubova.

Grafikon 1. Prisutnost sportskih aktivnosti u slobodnom vremenu

Zatim je ispitanicima postavljeno pitanje *ukoliko su odgovorili pozitivno na prethodno pitanje, da navedu da li je njihovo dete uključeno u sportski klub zajedno sa osobama tipične populacije*. 96,5% (f=82) osoba sa intelektualnim smetnjama trenutno nije član nijednog sportskog kluba, dok njih 3,5% (f=3) jeste. Neočekivano je 69,4% (f=59) roditelja navelo je da njihovo dete nikada nije bilo član sportskog kluba, dok je njih 30,6% (f=26) navelo da njihovo dete jeste bilo član sportskog kluba, ali da su ga ispicali zbog ismevanja, diskriminacije i vršenja fizičkog i psihičkog nasilja. Takvo ponašanje prema ovoj populaciji nije humano, društveno prihvatljivo ni opravdano.

Zatim se od ispitanika tražilo da navedu koji su to *razlozi zbog kojih njihovo dete nije uključeno u sportske klubove zajedno sa osobama tipične populacije*.

Tabela 2.

Razlozi zbog kojih nisu uključeni u sportske klubove

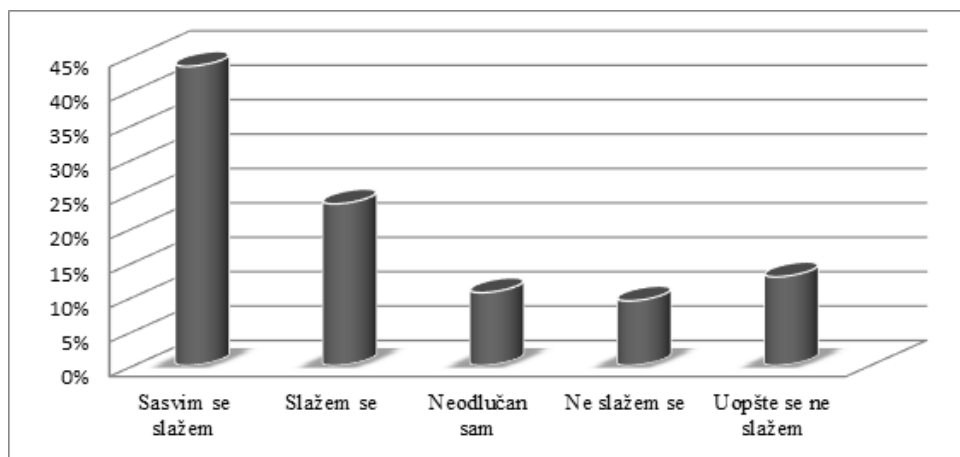
	Nedostatak finansijskih sredstava	Strah od diskriminacije	Teritorijalna udaljenost
f	32	31	19
%	37,6	36,5	22,4

Rezultati prikazani u tabeli 2 pokazuju da 37,6% (f=32) i 36,5% (f=31) ispitanika navodi da su najčešći razlozi neuključenosti u sportske klubove nedostatak

finansijskih sredstava i strah od diskriminacije, dok 22,4% (f=19) kao razloge navodi teritorijalnu udaljenost. Takođe, istraživanje (Bodde&Seo, 2009) prikazuje da je nedostatak finansijskih sredstava jedna od prepreka neuključenosti osoba sa intelektualnim smetnjama u sportske aktivnosti.

Sledeći zadatak istraživanja je da utvrdi *da li su kulturne i umetničke aktivnosti zastupljene u slobodnom vremenu osoba sa intelektualnim smetnjama*.

Hi-kvadrat ukazuje da je razlika u učestalosti odgovora statistički značajna ($\chi^2 = 36,999$; df = 4; p=0,00) između ispitanika muškog i ženskog pola, gde su roditelji osoba ženskog pola češće navodili da se *sasvim slažu i slažu* sa tvrdnjom da su u slobodnom vremenu prisutne kulturne i umetničke aktivnosti kod njihove dece, nego roditelji osoba muškog pola. Dakle, dobijeni rezultati prikazuju da su kulturne i umetničke aktivnosti više prisutnije u slobodnom vremenu kod osoba ženskog pola, nego kod osoba muškog pola.

Grafikon 2. Prisutnost kreativnih i umetničkih aktivnosti u slobodnom vremenu

Zatim je ispitanicima postavljeno pitanje da navedu *da li je njihovo dete nekada učestvovalo u pozorišnim predstavama, priredbama i drugim kulturno-umetničkim aktivnostima zajedno sa osobama tipične populacije*.

Na osnovu dobijenih i analiziranih podataka istraživanja dobijeni su rezultati da 91,8% (f=78) osoba sa intelektualnim smetnjama *nije nikada* učestvovalo u pozorišnim predstavama, priredbama i drugim kulturno-umetničkim aktivnostima zajedno sa osobama tipične populacije, dok 8,2% (f=7) jeste.

U svrhu što obuhvatnijeg sagledavanja predmeta istraživanja, ispitanicima je postavljeno pitanje da navedu razloge *zbog kojih osobe sa intelektualnim smetnjama nisu uključene u kulturno-umetničke aktivnosti zajedno sa osobama tipične populacije*. Pitanje je bilo otvorenog tipa i dobijene odgovore razvrstali smo u tri grupe.

Tabela 3.

Razlozi zbog kojih osobe sa intelektualnim smetnjama nisu uključene u kulturne i umetničke aktivnosti zajedno sa osobama tipične populacije

	Nikada se nije pružila prilika	Strah da dete ne bude odbačeno i ismejano	Strah od javnog nastupa
f	31	42	12
%	36,5	49,4	14,1

Na osnovu rezultata prikazanih u tabeli 3, možemo zaključiti da je 36,5% (f=31) ispitanika navelo da se njihovoj deci nikada nije pružila prilika za učešće u pozorišnim predstavama, priredbama i drugim kulturno-umetničkim aktivnostima, 49,4% (f=42) ispitanika navelo je strah da dete ne bude odbačeno i ismejano, dok je 14,1% (f=12) ispitanika navelo strah od javnog nastupa.

Tabela 4.

Saglasnost ispitanika sa iskazima, izražena na Likertovoj skali procene

Tvrdnje	Sasvim se slažem		Slažem se		Neodlučan sam		Ne slažem se		Uopšte se ne slažem	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Osobama sa intelektualnim smetnjama omogućeno je da produktivno provode slobodno vreme.	4	4,7	8	9,4	9	10,6	37	43,5	27	31,8
Kvalitetno provedeno slobodno vreme pozitivno deluje na razvoj ličnosti osoba sa intelektualnim smetnjama.	44	51,8	37	43,5	4	4,7	-	-	-	-
Osobe sa intelektualnim smetnjama učestvuju u sportskim i kulturno-umetničkim aktivnostima zajedno sa osobama tipične populacije.	-	-	-	-	-	-	64	75,3	21	24,7
Okruženje posvećuje značajnu pažnju uključenosti osoba sa intelektualnim smetnjama u slobodne aktivnosti.	-	-	-	-	11	12,9	61	71,8	13	15,3

Osobama sa intelektualnim smetnjama ponuđen je širok spektar aktivnosti kojima se mogu baviti u slobodno vreme.	-	-	-	-	6	7,1	43	50,6	36	42,4
NVO koje pružaju pomoć osobama sa intelektualnim smetnjama organizuju razne radionice u kojima se ove osobe bave sportskim i kulturno-umetničkim aktivnostima.	36	42,4	29	34,1	7	8,2	13	15,3	-	-

Analizirani rezultati prikazani u tabeli 4 prikazuju da najveći broj roditelja osoba sa intelektualnim smetnjama smatra da ovoj populaciji nije omogućeno da produktivno provode slobodno vreme, da ne učestvuju u sportskim i kulturno-umetničkim aktivnostima zajedno sa osobama tipične populacije, da okruženje ne posvećuje značajnu pažnju uključenosti osoba sa intelektualnim smetnjama u slobodne aktivnosti i da im nije omogućen širok spektar aktivnosti kojima se mogu baviti u slobodno vreme. Do sličnih rezultata došlo se i putem istraživanja koje se bavilo odnosom domskih vaspitača prema osobama sa smetnjama u razvoju, koje pokazuje da ove osobe nemaju dovoljno mogućnosti za učešće u svim područjima društvenog života (Milanović, 2018). Nerazumevanje problema ove populacije, često loš socioekonomski status (Lutar, 2006), suočavanje sa stigmom, kao i druge prepreke otežavaju pripadnicima ove populacije da nesmetano budu uključeni u sva područja društvenog života.

Najveći broj roditelja uočava značaj slobodnog vremena za pozitivan razvoj ličnosti osoba sa intelektualnim smetnjama i ističu da NVO koje pružaju pomoć osobama sa intelektualnim smetnjama organizuju razne radionice u kojima se ove osobe bave sportskim i kulturno-umetničkim aktivnostima. Iz prikazanih rezultata možemo zaključiti da je neophodno da okruženje posveti pažnju kvalitetu slobodnog vremena osoba sa intelektualnim smetnjama, jer ono značajno utiče na pozitivan razvoj ličnosti. Iako je značaj NVO koje pružaju pomoć i podršku ovoj populaciji izrazito visok, osobama sa intelektualnim smetnjama ne treba da bude ovo jedini način kvalitetno provedenog slobodnog vremena. Učešće u aktivnostima zajedno sa osobama tipične populacije doprinosi tome da se ove osobe osećaju zadovoljnije i srećnije, jer se njihova različitost poštuje i uvažava.

Na samom kraju istraživanja ispitanicima je postavljeno pitanje *kako lokalna zajednica može da doprinese kvalitetnijem i produktivnijem provođenju slobodnog vremena osoba sa intelektualnim smetnjama*.

Dobijene odgovore razvrstali smo u četiri kategorije: a) organizovanjem zajedničkog druženja osoba tipične populacije i osoba sa intelektualnim smetnjama 19%

($f=16$); b) veće angažovanje i posvećenost lokalne samouprave 43,5% ($f=37$); c) osnivanjem organizacija koje će se baviti uključivanjem osoba sa intelektualnim smetnjama u slobodne aktivnosti sa osobama tipične populacije 21% ($f=18$); d) organizovanje radionica za roditelje na koji način da pomognu detetu da slobodno vreme provodi aktivno 16,5% ($f=14$). Iz prikazanih rezultata možemo zaključiti da najveći broj ispitanika ističe da je neophodno veće angažovanje lokalne samouprave za ovu marginalnu grupu.

Kako bi se ovoj populaciji omogućilo nesmetano funkcionisanje i učešće u sportskim i kulturno-umetničkim aktivnostima neophodno je raditi na buđenju svesti okruženja koje i dalje ima negativne predrasude prema ovim osobama. Takođe je značajno raditi na osnaživanju porodica osoba sa intelektualnim smetnjama, jer oni zajedno sa svojom decom prolaze kroz razne prepreke i nedaće i iz straha se povlače i zatvaraju u sebe.

Slobodne aktivnosti su jedinstvena prilika kroz koju je moguće razvijati poštovanje i prihvatanje različitosti osoba sa intelektualnim smetnjama od strane osoba tipičnog razvoja.

Zaključak

Istraživanje je sprovedeno sa ciljem analiziranja zastupljenosti sportskih i kulturno-umetničkih aktivnosti u slobodnom vremenu osoba sa intelektualnim smetnjama. Akcenat je stavljen na načine provođenja slobodnog vremena, kao i na razmatranje njihove uključenosti u sportske i kulturno-umetničke aktivnosti zajedno sa osobama tipične populacije.

Dobijeni rezultati ovog istraživanja prikazuju da najveći broj osoba sa intelektualnim smetnjama slobodno vreme ispunjava pasivnim aktivnostima. Više od polovine ispitanika navelo je gledanje televizije i slušanje muzike kao najčešće zastupljene aktivnosti u slobodnom vremenu. Iz analiziranih rezultata istraživanja zaključuje se da su sportske i kulturno-umetničke aktivnosti povremeno zastupljene u slobodnom vremenu osoba sa intelektualnim smetnjama, ali da je izrazito nizak nivo participacije ove populacije u sportskim i kulturno-umetničkim aktivnostima zajedno sa osobama tipičnog razvoja. Nedostatak finansijskih sredstava, strah od ismevanja, diskriminacije i stigmatizacije, teritorijalna udaljenost jesu vodeći razlozi neučestvovanja ove populacije u slobodnim aktivnostima zajedno sa osobama tipičnog razvoja. Analizirani rezultati upućuju na to da roditelji osoba sa intelektualnim smetnjama smatraju da je ovoj populaciji sužen spektar slobodnih aktivnosti kojima se mogu baviti i ističu veliki značaj NVO koje su većini jedini način produktivnog i aktivnog provođenja slobodnog vremena. Najveći broj ispitanika je naveo da je neophodno veće angažovanje, uključenost i posvećenost lokalne samouprave za unapređenje slobodnog vremena osoba sa intelektualnim smetnjama.

Veliki doprinos položaju i unapređenju provođenja slobodnog vremena osoba sa intelektualnim smetnjama mogu pružiti vaspitno-obrazovne institucije, koje prostor slobodnog vremena učenika mogu ispuniti zajedničkim aktivnostima sa pripadnicima ove populacije. Organizovanje sportskih dešavanja, kulturnih, umetničkih i humanitarnih manifestacija, pored aktivnog i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena obe populacije, šalje i poruku da je neophodno raditi na razvijanju empatičnog i tolerantnog društva u kome se uvažava i poštuje različitost. Podstičući slobodne aktivnosti ove vrste, pedagoški radnici bivaju pozitivan model po kome učenici treba da uče, postupaju i daju podršku osobama sa intelektualnim smetnjama u prevazilaženju socijalnih barijera. Dakle, fenomenu slobodnog vremena osoba sa intelektualnim smetnjama treba posvetiti značajnu pažnju i omogućiti im veću uključenost u slobodne aktivnosti, jer je to jedan od važnih preduslova za ostvarivanje socijalne inkluzije.

Slobodno vreme osoba sa intelektualnim smetnjama može biti osnova za dalja istraživanja onima koji budu želeli da se bave ovom problematikom u cilju unapređenja kvaliteta života osoba sa intelektualnim smetnjama.

Gordana Budimir-Ninković
Nedeljko M. Milanović
Svetlana Milošević

REPRESENTATION OF SPORTS AND CULTURAL AND ARTISTIC ACTIVITIES IN THE LEISURE TIME OF PERSONS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

Abstract

This article presents the results of an empirical research that aimed to examine and analyze the representation of sports and cultural and artistic activities in the leisure time of persons with intellectual disabilities. **A total of 85 people with intellectual disabilities participated, aged 14 to 45.** A descriptive survey method and interviewing technique were used for the purposes of this research. The analyzed results show that people with intellectual disabilities spend most of their leisure time listening to music and watching television. Sports and cultural and artistic activities are present in the leisure time of this population, but there is a very low level of participation of persons with intellectual disabilities in sports and cultural and artistic activities with persons of typical development. Also, the obtained results show that the most common reasons for non-inclusion are fear of discrimination and stigmatization, lack of financial resources, while a third of respondents stated that the opportunity was never given to persons with intellectual disabilities to participate in cultural and artistic activities

together with persons of the typical population. Leisure activities are a unique opportunity through which it is possible to develop the respect and acceptance of the diversity of persons with intellectual disabilities by those with typical development. The leisure time of persons with intellectual disabilities should be given considerable attention and provide them with greater access to sports and cultural and artistic activities so that they can spend their leisure time productively and with good quality.

Key words: leisure time, people with intellectual disabilities, sports activities, cultural and artistic activities

Literatura

- Budimir-Ninković, G. i Popov, S. (2016). *Pedagogija*. Jagodina: Fakultet pedagoških nauka, Univerziteta u Kragujevcu.
- Budimir-Ninković, G. (2009). *Savremena porodica i škola*. Jagodina: Učiteljski fakultet.
- Bodde, A.E., & Seo, D. (2009). *A review of social and environmental barriers to physical activity for adults with intellectual disabilities*. *Disability and Health Journal*, 2(2), 57-66.
- Kovačević, J. (2011). *Dete sa posebnim potrebama u redovnoj školi*. Beograd: Učiteljski fakultet.
- Leutar, Z. (2006). Osobe s invaliditetom i siromaštvo. *Revija za socijalnu politiku*, 13 (3-4), 293-308.
- Melbøe, L. & Ytterhus, B. (2017). *Disability Leisure: In what kind of activities, and when and how do youths with intellectual disabilities participate?* *Scandinavian Journal of Disability Research*, 245-255.
- Milanović, N. (2018). *Odnos domskih vaspitača prema osobama sa smetnjama u razvoju u procesu inkluzivnog obrazovanja*. Beograd: Metodicka teorija i praksa, 63-74.
- Nikić, R., Pacić, S., Milićević, M., Eminović, F., Gavrilović, M. (2015). *20 Participacija dece sa smetnjama u razvoju u zabavnim, kulturnim i umetničkim aktivnostima*. U M. Petrović (Ur.), *Zbornik sažetaka, XVIII pedagoški forum scenskih umetnosti "Artikulacija kao sredstvo komunikacije, interpretacije i značenja"* (75-77). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Rojević, G., Brojčin, B., Glumbić, N., Kovačević, J. E., Donlan, P. (2010). *Strukturisanje i institucionalizacija usluge dnevnog boravka – praktikum*. Beograd: Humanitarna organizacija za pomoć osobama sa smetnjama u razvoju „Dečje srce“.
- Stojanović, S. i Van der Vilen, H. (2011). *Priručnik za pružaoce socijalnih usluga za osobe sa intelektualnim teškoćama u Srbiji*. Beograd: Balkanski fond za lokalne inicijative.

- Svoren, M. (2017). *Slobodno vrijeme osoba sa tjelesnim invaliditetom*. Diplomski rad. Bjelovar: Visoka tehnička škola.
- Vrh, S. i Leutar, Z. (2012). *Uključenost osoba sa intelektualnim teškoćama u život lokalne zajednice*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 41-54.
- Vodič kroz prava osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji* (2014). Nacionalna organizacija osoba sa invaliditetom Srbije, Ministarstvo za rad, boračka i socijalna pitanja.